

Niko Luburić

KORIZMENE POPIJEVKE IZ HERCEGOVINE

(nastavak)

b) Ostale korizmene popijevke

Osim *Gospina plača* u Hercegovini su se pjevale, a i danas se pjevaju i druge korizmene popijevke. Hercegovački pobožni puk nije ih zaboravio jer su mu omiljene kao i *Gospin plač*. To su pobožne, kraće ili duže pučke pjesme, spjevane u vrlo ugodnom pučkom dvostihu. Pjevaju o Bogu, o Spasitelju Isusu i spasenju uopće, o raju i paklu, o Crkvi i crkvi, o Mariji, o pojedinim apostolima, o svetcima, o svetim vremenima i mjestima, o sakramentima, o kršćanskom životu, o postu i pokori itd.

Većina od njih pjeva se kao i *Gospin plač*, a neke imaju i posebne napjeve (prema iskazu i pjevanju onih od kojih sam zapisao navedene popijevke). Bilo je, dakle, jednostavnije pod već postojeću i odgovarajuću melodiju zapisati novi tekst korizmenoga sadržaja, koji se učilo napamet, negoli stvarati novu melodiju, napjev s kojim se taj tekst možda ne bi dobro slagao, uz koji ne bi dobro pristajao.

Velik broj tih popjevaka zvuči u modernom tonalitetu, tj. duru ili molu. Neke od njih su prema kretanju monodije (jednoglasja) skladane, bolje reći ostale u starom načinu kao da su im gregorijanski korali bili uzori ili im se uopće ne može odrediti ljestvica (tonalitet). Možda su to, ipak, imitacije (oponašanja) starih crkvenih napjeva koje je svećenik pjevao u liturgiji ili ih je pjevač (pjevačica) u krajnjem slučaju nespretno interpretirao te se u njima zameo svaki trag neke određene ljestvice staronačinske ili moderne stvorivši tako neku imaginarnu. A možda

je na koncu pjevač (pjevačica) namjerno iskrivio tijek melodije koju je čuo, skratio njezin ambitus (opseg) na svega veliku sekundu kako bi mu bilo lakše »iskon-tati«, odnosno otpjevati dugački duhovni tekst u koji je na neki način ugradio svoju dušu. A sve je to opet, možda, u uskoj povezanosti sa svakodnevicom, s okolnostima u kojima je hercegovački čovjek živio i u kojima je stvarao te šturo melodije koje su samo njemu razumljive, svojstvene, samo njemu vlastite i u kojima se na kraju prepoznaje njegovo biće, njegov identitet. Istine radi (kako smo to već naveli uz popijevku *Gospin plač*), političke, društvene i druge okolnosti u kojima su nastajale te popijevke nisu mu dopuštale da se raspjeva i da stvori bogatije melodije prema standardima i običajima svojih sunarodnjaka koji su živjeli na sigurnijim hrvatskim prostorima. Teško je bilo, ruku na srce, izdržati pod četiristoljetnom turskom okupacijom, kada su, zaključujemo, te melodije nastajale, i još k tomu na tvrdom hercegovačkom kamenu boriti se za goli život. Teško je, dakle, bilo živjeti, a još teže pjevati i u toj pjesmi nalaziti zadovoljstvo te tako obogaćivati i hraniti svoju vjeru u Isusa Krista. Samo je tomu čovjeku istinska vjera u Bogočovjeka i u zagovor Njegove Svete Majke (o kojima je najviše ispjevao pjesama) mogla pružiti nadu i utjehu u bolju i sretniju budućnost.

Nakon ovoga mojega osobnoga i kratkoga razmišljanja o napjevima korizmenih popjevaka o kojima je riječ, želio bih baš ovdje čitateljima predstaviti nekoliko

primjera tih popjevaka. Ponavljam, ovo je moje razmišljanje. Ovo su moje hipoteze. Možda će netko drugi poslije mene, jed-

noga dana, o ovim napjevima kao i o napjevima *Gospina plača* nešto više znati i o njima nešto više napisati.

Notni prilog

1. Pravo viro i istino

Pjevač:

Ime i prezime: **Anđa Bešlić**

Starost: **73 godine**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Rastovača, župa Posušje**

Ostali podaci: **mužu ime Mate,
zvani Muta**

Zapis:

Datum: **27. travnja 1993.**

Mjesto: **Rastovača, župa Posušje**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 46

Pra - vo vi - ro i i - sti - no,
ko te sla - vi, ko te va - li.

Ko te umi uzdržati,
Odalje će pakla stati,
Za rajska će vrata znati.
Slava Gospi plemenitoj,
Koja kleči na kolinam,
Moli Sina Gospodina
Da grišnjicim grija prosti:
“Prosti, sinko, prosti diko,
Svim grišnjicim grij oprost!”
Isus joj se ne ispriči,
Neg joj reče ove riči:
“Oj Marijo moja mati,
Rada bi te poslušati,
Ma ne mogu grij prostiti
Jer su gori od džudije,
Džudije se jednom kleše,
A kršćani po sto puta,
Po sto puta s jednog mista,
S Bogom dragim križon mojim
I priteškim ranam mojim,
Kad se oni s tojzim kunu,
Potresa se nebo zemlja,

Povrijede se rane moje,
Iž nji teče krv i voda
Na spasenje sveg naroda.”
Kad to Isus izgovori,
Usta lipa Gospa gori,
Svemu puku odgovori:
“Očuj sada, jadan puče,
Šta ti reče, ovi suče.
Štol’ odića štol’ obuća,
Štoli srebro, štoli, zlato,
Štoli dika ovog svita?
Kad od smrti nema lika,
Kad te sutra u grob stave,
I u grobu jur postave,
S tobom niko ne ostaje,
Nego tvoja jada dila
Koja nisu Bogu mila,
Tvojoj duši neugodna.
Sine Božji, budi valjen
Po sve vike vikov. Amen.”

2. Sveti Pero crkvu gradi

Pjevač:

Ime i prezime: **Kata Dodig**

Starost: **69 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Zvirići, župa Humac**

Ostali podaci: **djevojačko prezime Ilić**

Zapis:

Datum: **29. travnja 1993.**

Mjesto: **Zvirići, župa Humac**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

$\text{♩} = 152$

Sve - ti Pe - ro cr - kvu gra - di,

ni na ne - bu ni na ze - mlji!

U ograncim pod oblacim,
Tute Isus dolazaše,
Svetu misu govoraše,
Mariju Majku dozivaše:
“Oj Marijo, Majko moja,
Bi li kakva misa moja,
Bi li kako puka moga?”
“Otkad nebo, otkad zemlja
Misa lipša nije bila,
Ko je danas, Sinko, tvoja.”
Sveti Pero u raj gredi,
Za njim babo tekton teče,
Stan pričekaj, sine, Pero,
Da i babo s tobom u raj,
Ne mereš ti, babo, u raj,
Ti si, babo, orač bija,
Ti si, babo, orač bija,
Mrginje si priorava,
Tebi mala fajda bila,
Duši misto izgubila.
Sveti Pero u raj gredi,
Za njin majka tekton teče,

Stan pričekaj, sine, Pero,
Da i majka s tobom u raj.
Ne mereš ti, majko, u raj,
Ti si, majko, tkalja bila,
Ti si, majko, tkalja bila,
Urišćice ostavljala,
Tebi mala fajda bila,
Duši misto izgubila.
Sveti Pero u raj gredi,
Za njin seka tekton teče
Stan pričekaj, brate, Pero,
Da i seka s tobom u raj.
Ne mereš ti, seko u raj,
Ti si, seko, vezač vezla,
Ti si, seko, vezač vezla,
U iglican ostavljala,
Tebi mala fajda bila,
Duši misto izgubila.
O Isuse, budi faljen
Po sve vijeke vijekon. Amen.

3. Pošetale tri Marije

Pjevač:

Ime i prezime: **Anica Matuško**

Starost: **54 godine**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Borut, župa Hrasno**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Maslač

Zapis:

Datum: **29. travnja 1993.**

Mjesto: **Duži, Meččinak, župa Neum**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 69

Po-še-ta - le tri Ma-ri - je,
tri Ma-ri - je se - stre mi-le.

One nose sveti busak
I u busku svete masti
Da namažu svete rane,
Svete rane Isusove.
Kad su bile blizu groba,
One su to govorile
Koja dođe blizu groba,
Neka digne s groba kamen.
Kad su bile blizu groba,
Kad na grobu mlado sjedi,
One su se ozbjegnule,
Progovara mlado s groba:
“Ne bojte se tri Marije,
Tri Marije, sestre mile!
Ja znam kud idete,
Ja znadem šta tražite.

Vi tražite Božjeg groba
I u grobu Božjeg Sina.
I u grobu Božjeg Sina
Isukrsta Gospodina!
Evo ima treći danak
Da je Isus uskrsnuo,
Na nebesa izašao,
Pozdravio Petra, Pavla,
Pozdravio Petra, Pavla
I Ivana vele draga.”
Da mu tijelo blagosove,
Sveto tijelo od pšenice,
Sveto tijelo od pšenice,
Slavnu krvcu od lozice,
O Isuse, budi hvaljen
Po sve vijeke vjekov? Amen.

4. O Isuse, željo moja

Pjevač:
Ime i prezime: **Mara Raič**
Starost: **76 godina**
Zvanje: **domaćica**
Rodom iz: **Donje Selo, župa Hutovo**
Ostali podaci: **neudata**

Zapis:
Datum: **16. srpnja 1996.**
Mjesto: **Hutovo**
Pokrajina: **Hercegovina**
Zapisao: **Niko Luburić**
Tiskano: **ne**

♩ = 138

O I - su - se, že - ljo mo - ja,
Te - be že - li du - ša mo - ja.

Da pristupim stolu Tvome,
I otaru posvećenu,
Na nebesa uslišenu.
Duša moja trepti leti,
Da poleti po' dva krila,
Po' dva krila dva anđela,
I po' trećeg Isusova.
Sam je Isus govorio:
"Ko bi mi se nahodio,
ovu mobu govorio

Svaki danak uz korizmu,
I u petak po pet puta,
U subotu sedam puta,
U neđelju devet puta,
Tri bi duše saranio,
I očinu i majčinu,
I očinu i majčinu,
I onoga ko govori."
O Isuse, budi faljen,
Po sve vijeke vjekov'. Amen.

5. O Isuse devlet moj

Pjevač:

Ime i prezime: **Mara Raič**

Starost: **76 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Donje Selo, župa Hutovo**

Ostali podaci: **neudata**

Zapis:

Datum: **16. srpnja 1996.**

Mjesto: **Hutovo**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

Kad se Tebe promislím,
Sve se grija oprostím.
Nikoga se ne bojím,
Do Jezusa Isusa,
I Đevice Marije,
Koja Boga rodila.
Koja Boga rodila,
I našega Spasitelja.
Spasi Bože duše naše,
Kano Jezus tijelo vaše.
Slavna Gospa govoraše:
"Ko bi mi se nahodijo,

Ovu mobu govorio,
Svaki danak uz korizmu,
I u petak po pet puta,
U subotu sedam puta,
U neđelju devet puta,
Tri bi duše saranijo,
I očinu i majčinu,
I onoga ko govori."
O Isuse, budi faljen,
Po sve vijeke vjekov'. Amen.

6. Pošetale tri Marije

Pjevač:

Ime i prezime: **Anđelija Palameta**

Starost: **66 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Aladinići, župa Prenj**

Ostali podaci: **djevojačko prezime
Bošković**

Zapis:

Datum: **30. rujna 1996.**

Mjesto: **Borojevići, župa Stolac**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 138

Po-še-ta - le tri Ma - ri - je,
tri Ma - ri - je tri dje - vi - ce.

Tri djevice tri sestrice,
Onom gorom gavranovom.
One nose sveto ulje,
Da pomažu svete rane,
Svete rane Isusove.
Dok su gorom prohodile,
Među sobom govorile:
"Koja prije grobu dođe,
Da odvali s groba stijenu,
I pomaže svete rane,
Svete rane Isusove."
Kad su bile blizu groba,
Al' na grobu mlado sjedi.
Sjajnije je od mjeseca,
Svjetlije je od sunašca.
To videle tri Marije,

Usplaznule pobjegnule.
Anđeo im s groba veli:
"Napredujte tri Marije,
Napredujte, ne bježite!
Kud idete, što tražite?"
"Mi tražimo sveto Tijelo,
Sveto Tijelo Isusovo."
"Evo danas treći dana,
Da je Isus uskrsnuo.
Pozdravio Petra, Pavla,
I Ivana Krstitelja."
Da mu Tijelo blagoslovi,
Sveto Tijelo od pšenice,
Slavnu Krvcu od lozice.
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijeke vjekov' Amen.

7. Sjedi Gospa na vr' grada

Pjevač:
Ime i prezime: **Ruža Puljić**
Starost: **74 godine**
Zvanje: **domaćica**
Rodom iz: **Rotimlja**
Ostali podaci: **djevojačko prezime
Pavlović**

Zapis:
Datum: **2. listopada 1998.**
Mjesto: **Rotimlja**
Pokrajina: **Hercegovina**
Zapisao: **Niko Luburić**
Tiskano: **ne**

♩ = 120

Sje-di Go - spa na vr' gra - da,
če-ka Si - na ve - le dra - ga.

Čekala ga i tri dana,
 I tri dana i tri noći.
 Sjede Gospa večerati,
 Svoga Sina ne čekati.
 Zapjevali noćni pijevci.
 To ne bili noćni pivci,
 Veg to bili noćni krivci,
 Isusovi izdajnici.
 Što Isusa izdadoše,
 I na križ ga razapeše.
 Uz križ ruke, niz križ noge,
 Teške muke zadadoše.
 Slavna krvca tecijaše,
 Po kamenju, po drvetu.

Kuda krvca tecijaše,
 Onud cvijeće iscvijaše.
 Anđel s neba dolazaše,
 Slavno cvijeće obiraše,
 U kitice sakićaše,
 Na otare okitiše.
 I danas su svi oltari,
 Svi oltari okićeni,
 Slavnim Tijelom Isusovim,
 Slavnom Krvi Isusovom.
 Vazda bi' će do vijeka,
 Amen Jezus i Marija.

8. Kleči Djeva na koljeni

Pjevač:

Ime i prezime: **Božica Raguž**

Starost: **70 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Kiševo, župa Gradac**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Mišković

Zapis:

Datum: **22. studenoga 1994.**

Mjesto: **Bačnik, župa Stolac**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

$\text{♩} = 96$

Kle - či Dje - va na ko - lje - ni,
 pa se mo - li Go - spo - di - nu.

Gospodinu svome Sinu.
 Praščaj Sinko sve grešnjike,
 Za Majčino sveto mluko,
 Kojijem Te zadojila,
 S anđelima pokrijepila.
 Isus s križa romoraše,
 Majci svojoj govoraše:
 "Oj Marijo, majko moja,
 Nešto ću te poslušati,
 Štolno sada nemam kada,
 Al' ne mogu od žudela.
 Gori su mi ožudeli,

Štol' ti srebro, štol' ti zlato
 Štol' ti dika ovog svita,
 Do smrti ti nema lika."
 Do groba te lipo prate,
 Još te lješve u grob stave,
 Nikog s tobom ne ostave.
 Nit' je mame, nit' je tate,
 Nit' je brata, nit' je seke,
 Ni' rođaka, ni' rodice.
 Nikog svoga oj do Boga,
 Do svojije dobri djela.
 Ako bi ti dobri bili,

Ved na križu muke moje.”
Kad to začu slavna Gospa,
Ustan Gospa pa zaviknu,
Svemu puku odgovori:
“Počuj puče vele jada,
Što! ti sada Sudac reče.

Od nji' bi ti pomoć bila.
Ako ne bi dobri bili,
Ni od koga pomoć ne bi,
Do Isusa predobroga.
O Isuse, budi faljen,
po sve vijeke vjekov' Amen.

9. Prava vjera i istina

Pjevač:

Ime i prezime: **Ljuba Dadić**

Starost: **72 godine**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Šurmanci, župa Međugorje**

Ostali podaci: **djevojačko prezime
Ostojčić**

Zapis:

Datum: **22. studenoga 1994.**

Mjesto: **Ševač Polje, župa Domanovići**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 176

Pra - va vje - ra i i - sti - na,
ko će u te vje - ro - va - ti.

Daleko će pakla stati,
Bjelu raj u vrata naći.
Rajska vrata otvarati,
A paklena zatvarati.
Blago Gospi plemenitoj,
Koja kleči na kolinan.
Na kolinan na sva krila,
Pa se moli Sinu svome,
Sinu svome iz dubina.
Prosti Sinko svim grešnicin,
Za Marijo bijelo mlijeko.
Isus Majci progovara:
“Ne mogu im oprostiti,
Kad su gore veg žudije.

Žudije me jednom muče,
A kršćani svakin danom.
Po sto puta vjeru suju,
Po sto puta križon kunu.”
Ajde gori slavna Gospe,
Pa ti puku odgovori:
Vele puče, vele jadan
Što vam Isus s križa kaže,
Kakav će vam plamen dati.
Nit' ćeš moći izgoriti,
Nit' u njemu priboliti,
Nit' se Bogu pomoliti.
Sine Božji, budi faljen,
Po sve vijeke vjekov' Amen.

10. Klekla Diva na koljena

Pjevač:

Ime i prezime: **Cvija Bogdanović**

Starost: **73 godine**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Gornji Zelenikovac,
župa Hutovo**

Ostali podaci: **neudata**

Zapis:

Datum: **15. veljače 1995.**

Mjesto: **Gornji Zelenikovac,
župa Hutovo**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

Svome Sinu Gospodinu:	Kad se mome vel zakunu,
Prosti Sine sve grešnike,	Moje rane povređuju.
Za Marino sveto mliko,	Svi će oni ognjen gorjet,
Čijen Tebe zadojila,	Uzalud se Bogu molit.”
S anđelimam odgojila,	Uto Diva ustanula,
Na put Božji opremila.	Svemu puku govorila:
Isus kleče, Majci reče:	“Čuli puče vele jada,
“Oj Marijo, moja Majko,	Što ti Božji Sudac reče.
Rada bi’ te poslušati,	Kad ti budeš na umoru,
I grešniku oprost dati.	Ko će za te Boga molit?”
Ne mogu te poslušati,	Kad je Diva ustanula,
Ni grešniku oprost dati.	Tako puku govorila.
Žudeli me vele muče,	Sine Božji, budi faljen,
Kršćani me više muče	Po sve vijeke vjekov’ Amen.

11. Sunde zađe i prezade

Pjevač:

Ime i prezime: **Janja Perić**

Starost: **55 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Dubravica, župa Gradac**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Bjelopera

Zapis:

Datum: **15. veljače 1995.**

Mjesto: **Dubravica, župa Gradac**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

Za ne gore za najviše,	Bog je nama ostavio
Đe andio zdušom biše.	Sto amena, sto križića.
Đe andio zdušom biše,	Sto amena, sto križića,
Anđeo duši govoraše:	Sto Božiji molitvica.
“Ajmo dušo putovati,	Da molimo na blagdana,
Preko polja urastnoga.	Na blagdana Vel’ki petak.”

Preko klanca tijesnoga,
 Pred Isusa pravednoga.
 Susrest će nas nevjernici,
 Nevjernici svi žudeli.
 Pa će nama govoriti,
 Hajte s nama duše naše.
 Mi rećemo, mi nećemo,
 Nismo vaše niti ćemo.
 Nismo vaše niti ćemo,
 Božije smo Bogu ćemo.

Ko bi ovo govorio,
 Govorio i molio,
 Tri bi duše sahranio,
 I očinu i majčinu,
 I onoga ko vo moli,
 Ko vo moli i govori.
 Sad Isuse, budi faljen,
 Po sve vijeke vjekov' Amen.

12. Kleči Gospa na vr' grada

Pjevač:

Ime i prezime: **Anica Prkačin**

Starost: **58 godina**

Zvanje: **domaćica**

Rodom iz: **Previš, župa Hutovo**

Ostali podaci: **djevojačko prezime**

Previšić

Zapis:

Datum: **16. veljače 1995.**

Mjesto: **Dužica, župa Trebinja**

Pokrajina: **Hercegovina**

Zapisao: **Niko Luburić**

Tiskano: **ne**

♩ = 120

Kle - či Go - spa na vr' gra - da,
 če - ka Si - na ve - le dra - ga.

Čekala ga dva tri dana,
 Dva tri dana i tri noći,
 Čekala ga do ponoći.
 Sjela Gospa večerati,
 Svoga Sina ne čekati.
 Zapjevaše noćni pjevci.
 To ne bili noćni pjevci,
 Već to bili pjevci krivci

Isusovi izdajnici.
 Što Isusa izdadoše,
 Na križ drvo pribijaše,
 Po tri šmajka dolazaše.
 Gleda ruke, gleda noge,
 Isusove rane mnoge.
 O Isuse, budi faljen,
 Po sve vijeke vjekov' Amen.

Sve ove navedene pjesme ispjevane su u osmercu osim pjesme *O Isuse devlet moj*. Pojedini autori strogo su se držali te strukture. To nam potvrđuju skraćeni veznici u hrvatskom jeziku »al'« i »nit'« u pjesmama *Pošetale tri Marije* (Borojevići, župa Stolac) i *Kleči Djeva na koljeni* (Bačnik, župa Stolac). Dakle, rabe

se kraći oblici zbog osmerca. Ispušta se slog (slovo »i«) i umjesto njega stavlja se apostrof da bi se spasio osmerac. Zaista opravdana strogost pučkoga pjesnika.

Budući da se u pojedinim pjesmama pojavljuju različite inačice iste pjesme, možemo zaključiti da su se pjesme usmeno širile i mijenjale (npr. *Kleči Dje-*

va na koljeni, Bačnik, župa Stolac i *Klekla Diva na koljena*, Gornji Zelenikovac, župa Hutovo). Autori različitih inačica iste pjesme čak su u naslovu mijenjali pojedine riječi da bi dodali nešto svoje. Ta se razlika još više primjećuje u stihovima gdje autori uzimaju više slobode.

Pjesme su ispjevane na štokavskom narječju i ijekavskom i ikavskom govoru. Na području zapadno od Neretve (Mostarsko-duvanjska biskupija), prevladava ikavica, a na području istočno od Neretve (Trebinjsko-mrkanska biskupija) ijekavica. Ima elemenata ijekavskoga na području zapadno od Neretve, a na području istočno od Neretve ikavskoga. Npr. »O Isuse, budi faljen / Po sve vijeke vijekon. Amen« – u pjesmi *Sveti Pero crkvu gradi* (Zvirici, župa Humac), odnosno: »Štol' ti dika ovog svita / Do smrti ti nema lika« – u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni* (Bačnik, župa Stolac).

Gotovo sve pjesme završavaju stihom »O Isuse, budi faljen / Po sve vijeke vjekov'. Amen« ili »Sine Božji, budi faljen / Po sve vijeke vjekov'. Amen«. Starije pučanstvo u području istočno od Neretve (Trebinjsko-mrkanska biskupija) i danas govori »faljen«, a pučanstvo u području zapadno od Neretve (Mostarsko-duvanjska biskupija) umjesto »faljen« u nekim mjestima (npr. Posušje) izgovara »valjen«. Ponekad se kod starijih osoba, u istočnom i zapadnom dijelu Hercegovine, čuje »hvaljen« umjesto »faljen« i »valjen«. »Hvaljen« je utjecaj standarda. Zbog težine izgovora dvoglasja »hv«, u govoru dolazi do izražaja »f« odnosno »v«.

U pjesmama se pojavljuju i turcizmi (»fajda« = probitak, dobitak, korist; »babo« = otac; »devlet« = carstvo, moć, gospodstvo, sreća) koji pokazuju da su pjesme nastajale i živjele u doba turske okupacije Hercegovine. Da su pjesme nastajale u to vrijeme uvjerava nas, možda, i iskaz Mare Raič rođ. 1920. god. u Donjem Selu, župa Hutovo, da je pjesme koje sam zapisao naučila od svoje majke i bake.

Pjesmama posebno stilsko obilježje daju riječi: »kano«, »očinu«, »majčinu«, »ko vo«, »andio«, »kolinan«, »križon«... (Npr. »Tri bi duše saranio / I očinu i majčinu, I onoga ko vo moli / Ko vo moli i govori« u pjesmi *Sunce zađe i prezađe*, Dubravica, župa Gradac).

Ima i zastarjelica (arhaizama): »nahodio« = nalazio (u pjesmi *O Isuse, željo moja*, Donje Selo, župa Hutovo), »veg« = već (u pjesmi *Sjedi Gospa na vr' grada*, Rotimlja), »ved« = neg' (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni*, Bačnik, župa Stolac), »mome« = sa mnom (u pjesmi *Klekla Diva na koljena*, Gornji Zelenikovac, župa Hutovo), »lješve« = ljepše (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni*, Bačnik, župa Stolac). I to je još jedan od dokaza da su pjesme davno nastale.

Ima riječi koje se danas ne govore: »šmajka« (u pjesmi *Kleči Gospa na vr' grada*, Dužice, župa Trebinlja), »usplaznule« (u pjesmi *Pošetale tri Marije*, Borovevići, župa Stolac), »iscvijaše« (u pjesmi *Sjedi Gospa na vr' grada*, Rotimlja), »žuđeli« (u pjesmi *Klekla Diva na koljena*, Gornji Zelenikovac, župa Hutovo), »ožuđeli« (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni*, Bačnik, župa Stolac), »štolno« (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni*, Bačnik, župa Stolac), »ustanula« (u pjesmi *Klekla Diva na koljena*, Gornji Zelenikovac, župa Hutovo), »ustan« (u pjesmi *Kleči Djeva na koljeni*, Bačnik, župa Stolac), »urastnoga« (u pjesmi *Sunce zađe i prezađe*, Dubravica, župa Gradac). Te se riječi po značenju mogu shvatiti tek iz konteksta. Toliko su stare, i tko zna koliko su se puta mijenjale, da jedva pronalazimo njihov pravi smisao i značenje.

Moje istraživanje nema zadatak izvršiti detaljnu jezičnu analizu ovih pjesama. Nadam se da će to učiniti nekada u budućnosti vješt jezikoslovac. Popijevke su u svakom slučaju veoma zanimljive s obzirom na sadržaj teksta, ali i na kretanje melodije. Neka ova analiza i zapis korizmenih popjevaka ostane kao skromni doprinos mojoj rodnoj Hercegovini,

koja je do danas uspjela sačuvati vlastitu duhovno-glazbenu baštinu neprocjenjive vrijednosti.

ZAKLJUČAK

Pokušao sam obraditi temu pod naslovom *Korizmene popijevke iz Hercegovine*. Tema je, kako se iščitava s ovih stranica, aktualna i vrlo zanimljiva tim više što se o njoj, kada se sve uzme u obzir, premalo pisalo. Pogotovo su rijetki zapisivači (gotovo bi se moglo reći da ih nema) koji su zapisivali popijevke koje se u Hercegovini, na sreću, još uvijek pjevaju u korizmi. To mi je dalo još više poticaja za zapisivanje i istraživanje što većega broja tih popjevaka. Naravno, u ovom članku nisu donesene sve popijevke koje sam zapisao. To bi bilo previše za ovaj broj časopisa *Svete Cecilije*. Možda će zainteresirani čitatelji imati prigodu sve te neobjavljene popijevke naći u kojem drugom broju ovoga časopisa ili u knjizi koju autor ovoga članka namjerava objaviti.

Teško je reći kada je ovo pjevanje počelo. Vjerojatno prije dolaska Turaka, jer se u ovim napjevima ne osjeća turski utjecaj. Turski je utjecaj sevdah, melizam, napjev temeljen na orijentalnom tetrakordu s povećanom sekundom. Na ovim popijevkama koje sam zapisao nema nikakvih tragova takva utjecaja.

Na autohtone hercegovačke napjeve, kako sam već spomenuo, možda je izvršio utjecaj geografski položaj Hercegovine. Ako je netko cijeli život živio negdje na brdu, što je gore mogao čuti? Kakve melodije? U takvim uvjetima mogao je proizvesti samo melodije koje će se kretati u nekom malom ambitusu. Upravo taj mali ambitus i odgovara mentalitetu šturom i tvrdom kakav je u Hercegovini.

Iz doba prije dolaska Turaka nisam pronašao zapisa o duhovnim napjevima

u Hercegovini. To ne znači da nije bilo napjeva te vrste. Treba istraživati. Treba putovati možda daleko da bi se pronašlo da se u Hercegovini nekad nešto pjevalo.

Dok sam zapisivao ove korizmene popijevke, ipak, nisam bio dovoljno svjestan činjenice da sam im, možda, posljednjim živim svjedokom. Ovdje prvenstveno mislim na napjeve koje pamti jedino starije pučanstvo, posebice na napjeve koji se pjevaju izvan crkve, na narodnom slavlju. Ako tako zaista jest, onda neka ovo moje istraživanje bude istinsko svjedočenje jedne neprolazne glazbeno-duhovne vrijednosti hrvatskoga katoličkoga bića na ovim prostorima.

Popijevka *Gospin plač* još uvijek se pjeva u nekim hercegovačkim crkvama u korizmeno vrijeme, ali se prvotno pjevala u puku, pojedinačno i skupno. Zato, po mojem mišljenju, ima neprolazan karakter. Ona će se, nadam se, i ubuduće pjevati jer je jedna od najstarijih, pa i najpopularnijih autohtonih duhovnih popjevaka na hercegovačkim prostorima. Ima duboke korijene, pa stoga mislim da ju katoličko pučanstvo u Hercegovini uz brigu svojih duhovnih pastira ne će odbaciti, a ni zaboraviti.

Na kraju želio bih, ipak, sa žaljenjem dodati da uopće napjevi starije tradicije koje pamti jedino starije pučanstvo u Hercegovini, pred novokomponiranom glazbom, nažalost, uzmiču i posve nestaju. Na njihovu baštinu dolazi tuđa glazba i tako zapažam da novija tradicija uzima starijoj pravo na život i opstanak. Gubljenjem napjeva, posebice napjeva duhovnoga sadržaja, nažalost, gubi se i vlastito obilježje i mogućnost izvornoga očitovanja vlastitosti.

(Kraj)